

takdirde Abdümenâfoğulları'nın kendisini sağ bırakmayacağını söylemiş, ayrıca kız kardeşi Fâtıma ile eniştesi Saîd b. Zeyd'in de İslâmiyet'i kabul ettiğini bildirmiştir (İbn Hişâm, I, 258-259). Böylece Hz. Ömer'in iman etmesiyle sonuçlanacak olan gelişmelere zemin hazırlamıştır.

Nuaym b. Abdullah Mekke'nin sayılı zenginlerinden olup fakir, dul ve yetimlere yardım ederdi. Bu sebeple yakınları ve Mekke'nin ileri gelenleri onun hicret etmeyip Mekke'de kalmasını istemiş, dilediği şekilde yaşamasına müsaade edeceklerine dair teminat vermişlerdi. Nuaym da Mekke'de kalmış ve daha sonra Hudeybiye Antlaşması sırasında kırk kişilik ailesiyle birlikte Medine'ye hicret etmiştir. Resûl-i Ekrem'in onu kucaklayıp öptüğü ve, "Kavminin sana karşı davranışı benim kavmin bana karşı davranışından daha iyi oldu. Zira kavmim beni yurdumdan çıkardı ve beni öldürmek istedi; senin kavmin ise seni korudu ve sana eziyete engel oldu" dediği rivayet edilmiş, Nuaym'ın da, "Senin kavmin seni Allah'a itaate ve düşmanlarıyla cihada sevketti; benim kavmim ise beni hicretten ve Allah'a itaatten alıkoydu" şeklinde karşılık verdiği belirtilmiştir (DİA, XVII, 465). Nuaym b. Abdullah, Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Resûl-i Ekrem'le birlikte bütün gazvelere katıldı, bir ara Kâ'boğulları'na zekât âmilî olarak gönderildi. Hz. Peygamber'den iki hadis rivayet etmiş olan Nuaym b. Abdullah'ın Mûte Savaşı'nda vefat ettiği nakledilmiş de onun Hz. Ömer devrinde Bizanslılar'la yapılan Ecnâdeyn Savaşı'nda şehid düştüğü bildirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İshak, *es-Sîre*, s. 124-125, 160-161; Vâkıdî, *el-Megâzî*, II, 973-974; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 258-259, 343-344; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 72; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), IV, 1507-1508; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, V, 346; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VI, 458-460; Ahmet Önkâl, "Adî b. Kâ'b", *DİA*, I, 380; Ahmet Özel, "Hicret", *a.e.*, XVII, 465.

MEHMET EFENDİOĞLU

NUAYM b. HAMMÂD

(نعم بن حماد)

Ebû Abdillâh Nuaym b. Hammâd
b. Muâviye el-Huzâî el-Mervezî
(ö. 228/843)

Hadis hâfızı ve fakih.

Kaynaklarda doğum tarihi hakkında bilgi bulunmamakta, ancak Jorge Aguadé konuyla ilgili bir makalesinde 155'te (772) dünyaya geldiğini ileri sürmektedir (bk.

bibl.). Merverrûz'da veya oraya yakın Mervüşâhicân'da doğduğundan Mervezî, ferâiz ilminde otorite kabul edildiği için Farâzî (Fâriz) nisbeleriyle ve A'ver (tek gözü kör) lakabıyla tanındı. Abdullah b. Mübarek, İsâ b. Yûnus, Ebû Bekir b. Ayyâş, Nûh b. Ebû Meryem, Velîd b. Müslim, Bakıyye b. Velîd, Vekî' b. Cerrâh, Süfyan b. Uyeyne, Abdürrezzâk es-San'ânî gibi muhaddislerden rivayette bulundu. Kendisinden Bu-hârî, Zühîlî, Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Tirmizî, Yahyâ b. Maîn, Ebû Hâtim er-Râzî, Ebû Zûr'a ed-Dimaşki gibi âlimler hadis rivayet etti. Bir müddet Hicaz ve Irak'ta kaldıktan sonra kırk yıl yaşadığı Mısır'a yerleşti. Abbâsî halifelerinden Mu'tasım - Bil-lâh'ın hilâfeti sırasında (833-842) Mihne olayları sebebiyle İmam Şâfiî'nin önde gelen talebesi Büveytî ile birlikte Bağdat'a götürüldüğü belirtilmektedir. Kur'an'ın mahlûk olduğu konusunda halifenin istediği cevabı vermediği için Sâmerâ'da hapsedildi, 13 Cemâziyelevvel 228'de (17 Şubat 843) hapisnede öldü, vasiyetine uyularak zincire vurulup defnedildi.

Nuaym b. Hammâd bir süre Cehmiyye ve Mürcie'ye intisap etmiş, ancak hadis ilminde derinleşince bu fırkalardan ayrılmış ve Cehmiyye'ye reddiye mahiyetinde eserler yazmıştır. Onun Irak fıkıh ekolüne karşı olduğu, bu sebeple Ebû Hanîfe ve Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin aleyhinde bulunduğu kaydedilmektedir. Nuaym b. Hammâd'ın hadis rivayetinde güvenilirliği farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, Ebû Hâtim er-Râzî onun şahsiyetli, âbid ve sâlih bir kişi olduğunu söylemekle beraber hemen bütün hadis münekkithleri zayıf ve münker hadis rivayet etmekle tanındığını, rivayetlerinde çokça yanlış bunları birbirine karıştırdığını belirtmişler, rivayetleri pek kabul görmeyen İsâ b. Yûnus, Nûh b. Ebû Meryem, Bakıyye b. Velîd, Velîd b. Müslim gibi muhaddislerden hadis rivayet ettiği için de kendisini eleştirmişlerdir. Rivayetlerinin delil olarak kullanılamayacağı ileri sürülmüş, sünneti koruma gayretiyle hadis uydurduğunu söyleyenler de olmuştur (Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, IV, 269). Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Nuaym'ın nezdinde Hz. Peygamber'le ilgisi olmayan yirmi kadar hadis bulunduğunu ifade etmiştir.

Eserleri. 1. *el-Fiten ve'l-melâhim**. Bir hadis kitabından çok bir tarih kitabı mahiyetindedir. Eserde çok sayıda rivayet bulunmakla birlikte bunların Resûl-i Ekrem'e nisbet edilenleri pek azdır. Geri kalanı sahâbe, tâbiîn ve daha sonraki dönem âlimlerinin sözleri olup çoğu makbul sayılma-

yan râvilerden nakledildiği için eser fazla ilgi görmemiştir. Kitap Süheyl Zekkâr (Dimaşk 1991; Beyrut 1414/1993) ve Semîr b. Emîn ez-Züheyrî (I-II, Kahire 1412/1991) tarafından neşredilmiştir. 2. *Müsned*. Kaynaklarda Mısır'da ilk müsnedi Nuaym b. Hammâd'ın tasnif ettiği belirtilmekte, ancak eserin günümüze ulaşip ulaşmadığı bilinmemektedir (Kettânî, s. 7, 49, 61). 3. *Cüz* (İbn Hacer, II, 518-519). Nuaym b. Hammâd'ın Cehmiyye'ye reddiye olarak on üç kitap yazdığı zikredilmekteyse de bunlar hakkında da bilgi bulunmamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Nuaym b. Hammâd, *Kitâbü'l-Fiten* (nşr. Süheyl Zekkâr), Beyrut 1414/1993, neşredenin girişi, s. 4-6; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 519; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve'l-ta'dîl*, VIII, 463-464; İbn Adî, *el-Kâmil*, VIII, 252-256; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 306-314; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXIX, 466-480; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, X, 595-612; a.m.f., *Mizânü'l-i'tidâl*, IV, 267-270; İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-müesses li'l-mu'cemi'l-müfrehes* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşî), Beyrut 1414/1994, II, 518-519; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 7, 49, 61; J. Aguadé, "La Importancia del 'Kitâb al-Fitan' de Nuaym b. Hammâd Para el Estudio del Mesianismo Musulmán", *Actas de las Jornadas de cultura Árabe e Islámica*, Madrid 1981, s. 349-352; Sezgin, *GAS* (Ar.), I, 196-197; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VIII, 40; F. Krenkow, "The Book of Strife of Nuaim Ibn Hammad al-Marwazi", *Encyclopaedic Survey of Islamic Culture* (ed. Mohammed Taher), New Delhi 1998, XI, 180-187; Suliman Bashear, "Apocalyptic and Other Materials on Early Muslim-Byzantine Wars: A Review of Arabic sources", *JRAS*, III/2 (1991), s. 173-202; M. Cook, "An Early Islamic Apocalyptic Chronicle", *JNES*, LII/1 (1993), s. 25-29; Ch. Pellat, "Nu'aym b. Hammâd", *EI*² (İng.), VIII, 87-88; Y. Şevki Yavuz, "Halku'l-Kur'an", *DİA*, XV, 372.

ALİ ÇELİK

NUAYM b. MES'ÜD

(نعم بن مسعود)

Ebû Seleme Nuaym
b. Mes'ûd b. Âmir el-Eşcaî
(ö. 30/650 [?])

Sahâbî.

Gatafân'ın bir kolu olan Benî Eşca' kabilesinin reisidir. İslâmiyet'i kabul etmeden önce Medine'de bir yahudinin evinde misafir bulunduğu sırada içkinin tesiriyle sarhoş olunca yükünün büyük bölümü külçe gümüş ve gümüş eşyadan meydana gelen bir Kureyş kervanı hakkında bilgi vermişti. Bunu dinleyen bir sahâbinin durumu Hz. Peygamber'e bildirmesi üzerine Karede Seriyyesi hazırlanmış (3/624) ve kervan bütün mallarıyla ele geçirilmişti. Resûl-i Ekrem'in Bedir'de müşriklerle sa-

vaşmak üzere yola çıkacağını öğrenen (Bedrülmev'id Gazvesi [4/626]), ancak kuraklık yüzünden meydana gelen kıtlığı bahane ederek savaşmak istemeyen Ebû Süfyan bu sırada Mekke'de bulunan Nuaym b. Mes'ûd'u, müslümanları sefere çıkarmaktan vazgeçirmesi karşılığında kendisine yirmi deve vereceğini vaad ederek Medine'ye gönderdi. Nuaym da Resûlullah'ın yanına gidip Kureyş'in hazırlıklarını abartılı bir şekilde anlattı ve bu seferi engellemeye çalıştı.

Hendek Gazvesi'ne (5/627) katılmak üzere Gatafân kabilesiyle birlikte Medine yakınlarına gelen Nuaym, gizlice Resûl-i Ekrem ile görüşerek müslüman olmak istediğini ve bunu kabilesinin henüz bilmediğini söyledi. Hz. Peygamber kendisinden bunu saklamaya devam etmesini ve düşman güçlerini birbirine düşürmek üzere casusluk yapmasını istedi; harbin hileden ibaret olduğunu ve gerektiğinde gerçek dışı bilgilere de başvurabileceğini belirtti. Bunun üzerine Nuaym, önce Kureyş'le müttefiklerinin yanında yer almaya karar veren Benî Kurayza yahudileriyle görüşerek onlara bu cephede yer almamalarını, zira Medineli olmayan müttefiklerinin savaşta sonra yurtlarına döndüklerinde yalnız kalacaklarını ve müslümanların da kendilerini Medine'de yaşatmayacağını anlattı. Bu yüzden de Kureyş ve Gatafân'ın eşrafından bazı kimseleri teminat olarak yanlarına almadan onlarla birlikte savaşmalarını tavsiye etti. Ardından Ebû Süfyan'ın yanına giderek ona da Benî Kurayza'nın yaptıklarına pişman olup müslümanlarla anlaşacağını, bu anlaşmaya göre Kureyş'ten ileri gelen bazı kimseleri öldürülmek üzere kendisine teslim edeceklerini, buna karşılık Benî Nadir yahudilerinin topraklarına geri dönmelerine izin verileceğini anlattı; böylece kabileleri birbirine düşürdü. Nuaym b. Mes'ûd, Hendek Gazvesi'nden sonra Medine'ye hicret etti. Resûlullah, Tebük Gazvesi'ne çıkacağı zaman İslâm ordusunun yanında yer almaları için onu kabilesine elçi olarak gönderdi. Mekke'nin fethi esnasında kendisini aynı maksatla Ma'kil b. Sinân'la birlikte görevlendirdi.

Hz. Ömer'in halifeliği sırasında Hûzistan bölgesinde yaşayan müslümanları tâciz ettiği bildirilen Hürmûzân-ı Fârisî üzerine gönderilen takviye birliklerinin başına Sa'd b. Ebû Vakkâs tarafından Nuaym b. Mu-karrin ile birlikte Nuaym b. Mes'ûd getirildi (Taberî, IV, 72). Nuaym'ın Hz. Osman'ın hilâfeti yıllarında vefat ettiği kaydedilmiş, Hz. Osman'ın hilâfetinin sonunda veya Hz.

Ali henüz Basra'ya gelmeden önce Cemel Vak'ası sırasında öldürüldüğü de zikredilmiştir. Nuaym b. Mes'ûd, Hz. Peygamber'den Müseylimetülkezzâb'ın gönderdiği elçiyile ilgili olayı nakletmiş (*Müsned*, III, 487-488; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 154), kendisinden de oğlu Seleme ile kızı Zeyneb hadis rivayet etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 487-488; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 154; Vâkıdî, *el-Megâzî*, II, 480-484; İbn Hişâm, *es-Sîre*², II, 229-231; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 277-279; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 560, 572, 579; III, 146, 187; IV, 72-74; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 459; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), IV, 1508-1509; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, V, 33-34; Mizî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXIX, 491-493; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 568; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), V, 278-284; Mustafa Fayda, "Bedrülmev'id", *DİA*, V, 335; Muhammed Hamîdullah, "Hendek Gazvesi", a.e., XVII, 195.

ABDÜLKADİR ŞENEL

NUAYMÂN b. AMR

(النعيم بن عمرو)

Nuaymân b. Amr b. Rifâa el-Ensârî

Sahâbî.

Bazı kaynaklarda adı Na'mân diye geçer. Medineli Neccâroğulları'ndandır. İkinci Akabe Biatı'na katıldı; Bedir, Uhud, Hendek başta olmak üzere bütün gazvelerde bulundu. Sahâbe arasında aşırı derecede şakacı olması sebebiyle kaynaklarda bu özelliği öne çıkarılmış ve Hz. Peygamber'i tebessüm ettiren davranışlarından söz edilmiştir. Genellikle ağır şakalar da yapan Nuaymân'ın en masum şakası, Medine'ye yeni gelen bir meyveyi veya pazarda satılan yağ ve bal tulumunu satın alıp Resûl-i Ekrem'e hediye etmesiydi. Aldıklarının parasını ödemek zorunda kalınca satıcıyı Hz. Peygamber'in yanına götürür ve aldıklarının parasını ödemesini isterdi. Resûlullah onları kendisinin hediye ettiğini hatırlatınca da yanında parası bulunmadığını, fakat Resûl-i Ekrem'in bu güzel şeyleri tatmasını arzu ettiği için satın aldığını söyleyerek onu güldürürdü. Bu olayla Nuaymân'ın biyografisinde geçen diğer bazı özelliklerin Abdullah el-Himâr adlı sahâbinin biyografisinde de kaydedilmesi (İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 351-352; II, 385) ikisinin aynı kişi olduğunu düşündürmekteyse de İbn Hacer el-Askalânî, Abdullah el-Himâr'ın Nuaymân'ın oğlu olabileceği ihtimalini daha kuvvetli görmektedir (*Fethu'l-bârî*, XII, 78-79). İbn Hacer el-Askalânî ayrıca "himâr" kelimesini "hammâr" diye okumanın isabetli olmadığını söyler (a.g.e., XII, 78). Kelime-

yi "hammâr" diye okuyanları kısmen haklı gösteren husus, hem Nuaymân'a hem Abdullah el-Himâr'a nisbet edilen içki içme alışkanlığıdır. Buna göre içki haram kıldıktan sonra da içkiyi bırakamayan Nuaymân veya İbnü'n-Nuaymân yahut Abdullah el-Himâr içki içerken yakalanıp cezalandırılmıştır. Bu zatın aynı suçla Resûl-i Ekrem'in huzuruna birkaç defa getirilmesi üzerine sahâbilerden biri, "Allah ona lânet etsin" diye beddua etmiş, bu ifadeyi tasvip etmeyen Hz. Peygamber onun Allah'ı ve resûlünü sevdiğini söylemiştir (*Müsned*, IV, 8, 384; Buhârî, "Vekâlet", 13, "Hûdûd", 3, 4, 5). İbn Abdülber en-Nemerî'ye göre Nuaymân sâlih bir kimse olup içki içen ve bu yüzden dört defa cezalandırılan kişi onun oğludur (*el-İstî'âb*, III, 578).

Nuaymân'ın Resûl-i Ekrem'in vefatından bir yıl önce yaptığı bir başka şaka Resûlullah'ı ve sahâbileri çok güldürmüştür. O yıl Hz. Ebû Bekir, Busrâ'ya bir ticaret seferi düzenlemiş, Nuaymân ile Bedir gazisi Süveybî (Selif) b. Harmele'yi de beraberinde götürmüştü. Nuaymân yemek işlerinden sorumlu olan Süveybî'tan yiyecek bir şeyler istemiş, o da Ebû Bekir gelmeden yemek veremeyeceğini bildirmişti. Kafile bir yerde konaklayınca Nuaymân rastladığı deve tüccarlarına satılık bir kölesi olduğunu ve onun kendini hür zannetmekten başka bir kusuru bulunmadığını söyleyerek Süveybî'yi on deve karşılığında sattı. Süveybî'yi satın alanlar onun itirazlarına aldırmadan kendisini götürdüler. Daha sonra durumu öğrenen Hz. Ebû Bekir tâcirilere paralarını iade ederek Süveybî'yi kurtardı (*Müsned*, VI, 316; İbn Mâce, "Edeb", 24).

Nuaymân'ın kaynaklarda yer alan son macerası Hz. Osman döneminde yaptığı ağır şakadır. Gözlerini kaybeden yaşlı sahâbî Mahreme b. Nevfel mescidin bir köşesinde abdest bozmaya kalkışınca sahâbiler kendisine engel olmuş, Nuaymân onu dışarı çıkaracağını belirterek mescidin bir başka köşesine götürmüştü ve burada ihtiyacını görebileceğini söyleyip uzaklaşmıştı. Olup bitenlerden sonra zor durumda kalan sert mizaçlı Mahreme elindeki sopayla Nuaymân'ın kafasını yaracağına ahdetmiş ancak bir süre sonra bunu unutmuştu. Bir gün Nuaymân mescidde oturan Mahreme'ye yaklaşarak kendisini Nuaymân hakkındaki ahdini hatırlattı, kendisini namaz kılmakta olan Halife Osman'ın yanına götürdü ve onun Nuaymân olduğunu söyledi. Mahreme'nin sopayla Hz. Osman'ın başını yarması üzerine Benî Zühre Nuaymân'dan intikam almaya kalkıştı, fakat Hz. Osman, "Bırakın onu, cezasını Al-